

3.4.2003

249/4/00

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

**KOTIETSINNÄN EDELLYTYKSET MUUALLA KUIN EPÄILLYN LUONA,
SAAPUVILLA OLA KOTIETSINNÄSSÄ JA KOTIETSINTÄPÖYTÄKIRJAN
TOIMITTAMINEN**

1
KANTELU

A arvostelee 28.1.2000 eduskunnan oikeusasiamiehelle ---kerho ry:n puolesta osoittamassaan kantelu kirjoituksessa Hämeenlinnan poliisilaitoksen poliisien toimintaa kerhon toimitiloihin kohdistuneessa kotietsinnässä. Kirjoituksen mukaan kotietsintä suoritettiin sunnuntaina 12.9.1999 klo 15.39 alkaen. Eräs yhdistyksen jäsen saapui paikalle klo 15.45. Poliisi oli tarkastanut hänen henkilötietonsa.

Kantelussa arvostellaan erityisesti seuraavia, kotietsinnän aikana ja myöhemmin ilmitulleita seikkoja:

- 1) Poliisimies oli kuulustellut toimitilojen ulkopuolella erästä kerhon jäsentä ilmoittamatta omaa virka-asemaansa ja kuulusteltavan asemaa.
- 2) Kotietsinnän syyksi paikan päällä ilmoitettiin epäilty ampuma-aserikos, mutta myöhemmin toimitetussa kotietsinnästä tehdyssä pöytäkirjassa epäillyksi rikokseksi olikin merkitty törkeä raiskaus.
- 3) Tiedusteltaessa kirjallista kotietsintälupaa poliisin puolesta ilmoitettiin, ettei sellaista ole, vaan asiassa oli olemassa suullinen kotietsintä lupa.
- 4) Kaksi eri kertaa yhdistyksen jäsenen pääsy yhdistyksen tiloihin es tettiin, eikä tähän estämiseen kerrottu syytä.
- 5) Paikan päällä toimitusmieheksi ilmoitettiin rikosylikonstaapeli B, mutta myöhemmin selvisi, että toimitusmiehenä olikin ylikonstaapeli C.
- 6) Poliisi ei ole yrittänyt tavoittaa tilojen avaimenhaltijaa ennen oven rikkomista.
- 7) Pöytäkirja kotietsinnästä toimitettiin vasta lukuisten pyyntöjen jälkeen. Lisäksi kirjoituksessa arvostellaan kotietsinnästä laaditun pöytäkirjan sisältöä useilta osin:
 - rikoksesta epäilty henkilö on eronnut yhdistyksestä 26.2.1997.
 - kotietsinnän toimitusajaksi on pöytäkirjassa ilmoitettu klo 11.40, vaikka etsintä alkoi klo 15.39.
 - pöytäkirjassa kotietsintämääräyksen antajaksi ilmoitetaan rikosko misario D, vaikka paikan päällä määräyksen antajaksi ilmoitettiin apulaispoliisipäällikkö.

- pöytäkirjassa läsnäolijoiksi on ilmoitettu huomattavasti vähemmän henkilöitä, kuin todellisuudessa oli.

Kantelija pyytää oikeusasiamiestä tutkimaan, ovatko asiaan osalliset poliisimiehet toimineet lainmukaisesti kotietsinnän suorittamisen yhteydessä.

2 SELVITYS

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian työjärjestykseen perustuvan asiajaon mukaan asianne kuuluu allekirjoittaneelle apulaisoikeusasiamiehelle.

Rikoskomisario D, rikosylikonstaapeli B ja vanhempi konstaapeli E toimittivat pyynnöstäni tänne selvityksen. Etelä-Suomen lääninhallituksen poliisiosasto, poliisipäällikkö F ja apulaispoliisipäällikkö G - kaksi jälkimmäistä Hämeenlinnan kihlakunnan poliisilaitoksen puolesta - antoivat asiassa lausunnon. Rikosylikonstaapeli B on antanut asiassa vielä lisäselvityksen, johon Etelä-Suomen lääninhallituksen poliisiosasto on antanut lausuntonsa. Kantelija on saanut aikaan selvitykset, lisäselvityksen ja lausunnot tiedoksi.

Oikeusasiamiehen kanslian neuvontalakimies kuuli vielä puhelimitse B:tä 17.3.2003 ja D:tä 27.3.2003. Jäljennökset kuulemispöytäkirjoista toimitetaan päätöksen ohessa.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat

Hämeenlinnan kihlakunnan poliisilaitokselle on tehty 8.7.1999 rikosilmoitus 28.3.1999 tapahtuneeksi epäillystä törkeästä raiskauksesta. Eduskunnan oikeusasiamiehelle tehdystä toisesta, samaan asiaan liittyvästä kantelusta ja siihen liittyvästä aineistosta (Dnro 1106/4/00, päätös 26.2.2002) ilmenee, että poliisi on tehnyt törkeästä raiskauksesta epäillyn henkilön kotona kotietsinnän 12.9.1999 klo 11.55 alkaen. Rikosylikonstaapeli B:n tässä asiassa antamasta selvityksestä ilmenee, että kotietsinnässä löytyi ampumatarvikkeita. Tällä törkeästä raiskauksesta epäillyllä henkilöllä oli poliisin tietojen mukaan yhteyksiä kerhoon. Tämän vuoksi asiassa tehtiin epäillyn henkilön kotiin kohdistuneen kotietsinnän jälkeen kotietsintä myös kerhon tiloihin.

3.2 Oikeudellinen arviointi

3.2.1 Virka-aseman ilmoittaminen

Poliisimiehen virka-aseman ilmoittamiseen liittyvää tilannetta säädellään poliisiasetuksen 17 §:ssä. Sen mukaan poliisimiehellä on sisäasiainministeriön vahvistama virkamerkki, joka on pidettävä virkatehtävää suorittaessa mukana. Virkamerkki on tarvittaessa tai vaadittaessa esitettävä, kun se virkatehtävää vaarantamatta on mahdollista.

Virkamerkin esittämisen ensisijaisen tarkoituksena on osoittaa asianomaisen poliisimiehen virka-asema ja se että tämä on oikeutettu käyttämään poliisivaltuuksia. Virka-asemaa koskevien merkintöjen perusteella voidaan todeta, kuinka laajat valtuudet pakkokeinojen käyttämisen asianomaiselle poliisimiehellä on. Virkamerkin esittämisvelvollisuus palvelee myös virkatoimen kohteena olevan kansalaisen oikeutta saada tietoonsa tehtävää suorittavan poliisimiehen virka-asema ja nimi.

Vanhempi konstaapeli E on 13.3.2000 antamassaan selvityksessä kertonut olleensa suorittamassa kyseistä kotietsintää. E kertoo menneensä keskustelemaan pihalle tulleen H-nimisen henkilön kanssa. E:n mukaan kyseessä ei ollut kuulustelu eikä ns. alustava puhuttelu, vaan poliisin ja kansalaisen välinen keskustelu. Selvityksestä ei ilmene, että E olisi ilmoittanut H:lle virka-asemaansa tai nimeään.

Kantelun mukaan H tunnisti häntä puhutelleen poliisimiehen E:ksi vasta myöhemmin saatuaan lehtiartikkelista tiedon tämän nimestä. H kertoo kantelijan 17.9.2000 antaman vastineen liitteenä olevassa kirjallisessa lausunnossaan pitävänsä kohtaamistaan E:n kanssa kuulusteluna. H on kirjoituksensa perusteella tiennyt, että E on poliisimies.

Asiassa on selvitetty, että E on ollut yksi kotietsinnän vuoksi paikalla olleista poliisimiehistä; kotietsinnästä laaditussa pöytäkirjassa hänet on merkitty toimitustodistajaksi. H on ollut kerhon jäsen - jonka tiedon E kertoo kuulleensa H:lta - ja siten kotietsinnän kohteena olevien tilojen käyttöön oikeutettu. Pakkokeino on kohdistunut ainakin välillisesti myös hänen oikeuksiinsa.

Vaikka E ei ole saadun selvityksen mukaan ollut kotietsinnän suorittaja (toimitusmies) eikä hän ole selvityksen perusteella tehnyt mitään virkatoimeksi katsottavaa toimenpidettä H:lle, on E:n menettely tilanteessa kritiikille altis. Poliisin toiminnan tulee olla mahdollisimman avointa. Tähän nähden on suotavaa, että poliisimies virkatehtävässään esittäytyy ellei perusteltuja vastasyitä ole. Asianmukaisella esittäytymisellä pidetään osaltaan yllä luottamusta poliisin toiminnan puolueettomuuteen ja asianmukaisuuteen. Koska asianmukaiseen viranhoitoon kuuluu myös yleisten kohteliaisuusperiaatteiden noudattaminen, voidaan puoltaa käsitystä, jonka mukaan jo tällä perusteella E:n olisi tullut ilmoittaa nimi ja virka-asema oma-aloitteisesti.

Poliisiasetuksen 17 §:n määräystä "virkamerkki on tarvittaessa tai vaadittaessa esitettävä, kun se virkatehtävää vaarantamatta on mahdollista" tähän tapaukseen sovellettaessa totean, että E:n toiminta kotietsinnän yhteydessä ei olisi vaarantunut, vaikka hän olisi esittänyt virkamerkkinsä. Pidän virkamerkin esittämistä pääsääntönä ja "tarvittaessa"-kynnys on nähdäkseni varsin alhainen. Ottaen huomioon tilanteen, jossa E:n ja H:n keskustelu on tapahtunut katson, että E:n olisi tullut esittää virkamerkkinsä H:lle, mikäli se ei olisi ollut asianmukaisen esittäytymisen jälkeen tarpeetonta.

E:n menettelyä arvioidessani olen ottanut kuitenkin huomioon, ettei poliisin esittäytymisestä ole annettu selviä säännöksiä. Kantelun perusteella H on joka tapauksessa tiennyt, että käynnissä on poliisin suorittama kotietsintä. Tilanne kokonaisuudessaan huomioiden en pidä E:n menettelyä sellaisena, että kantelu tältä osin anna minulle aiheutta muihin toimenpiteisiin kuin että saatan käsitykseni poliisin esittäytymisestä tämänkaltaisten virkatehtävien yhteydessä hänen tietoonsa.

Mitä sitten tulee samassa yhteydessä arvosteltuun esitutkintalain 22 § ja 29 §:ien (kuulusteltavalle ilmoitettava hänen asemansa esitutkin nassa ja mistä teosta häntä epäillään) noudattamatta jättämiseen, totean, että asiassa saatu selvitys ei tue sitä, että kysymys olisi ollut kuulustelusta. E kertoo selvityksessään, ettei kyseessä ollut esitutkintalain mukainen kuulustelu. Tätä näkemystä tukee myös tilanne, jossa keskustelu on tapahtunut. Kysymys on ollut kesken olleesta kotietsinnästä ja keskustelu on tapahtunut pakkokeinon kohteena olevan kerhotilan pihamaalla. Saadun selvityksen nojalla katson, ettei asiassa ole näiltä osin ilmennyt aihetta epäillä lainvastaista menettelyä.

3.2.2

Kotietsinnän edellytykset

Pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan saadaan kotietsintä muun kuin rikoksesta todennäköisin syin epäillyn luona toimittaa ainoastaan silloin, kun rikos on tehty hänen luonaan tai epäilty on siellä otettu kiinni taikka muuten erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että etsinnällä saatetaan löytää takavarikoitava esine tai muutoin saadaan selvitystä rikokseen.

Saadun selvityksen mukaan poliisi on tutkinut törkeää raiskausta ja ampuma-aserikosta. Yhdellä törkeästä raiskauksesta epäillyllä henkilöllä on poliisin tietojen mukaan ollut yhteyksiä kotietsinnän kohteena olleeseen kerhoon. Tämän henkilön luona tehdyllä kotietsinnällä oli löytynyt ampumatarvikkeita, josta syystä poliisilla oli selvityksensä mukaan syytä epäillä tätä henkilöä myös ampuma-aserikoksesta. B:n puhelimitse 17.3.2003 antamien tietojen mukaan kysymys on ollut patruunoista ja vetosytyttimistä. Ankarin rangaistus törkeästä raiskauksesta on rikoslain 20 luvun 2 §:n mukaan 10 vuotta vankeutta ja ampuma-aserikoksesta ampuma-aselain 101 §:n mukaan kaksi vuotta vankeutta. Totean, että molemmat epäillyt rikokset ovat olleet vakavuudeltaan sellaisia, että niiden perusteella saadaan kotietsintä toimittaa muiden edellytysten täytyessä.

Kotietsintä on tässä tapauksessa kohdistunut muualle, kuin rikoksesta epäillyn luokse. Pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan kotietsintä voidaan toimittaa myös muun kuin todennäköisin syin epäillyn luona. Tällainen kohde voi olla myös oikeushenkilön hallinnoima tila. Muun kuin epäillyn luona toimitettavalta kotietsinnältä edellytetään poikkeuksellisen vahvaa tarvetta rikoksen selvittämisessä. Kantelunalaisessa tapauksessa on nähdäkseni kyse pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 2 momentissa mainitun edellytyksen "erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että etsinnällä saatetaan löytää takavarikoitava esine tai muutoin saada selvitystä rikokseen" soveltamisesta.

Hämeenlinnan poliisilaitoksen selvityksestä käy ilmi, että tutkittavana olevan rikoksen ja tutkinnan sen hetkisen vaiheen takia kotietsintä on jouduttu suorittamaan kiireellisesti. Kerhon tiloihin sekä sitä edeltävä epäillyn henkilön kotiin kohdistettu kotietsintä on tehty sunnuntain aikana. Kotietsinnästä laaditun pöytäkirjan mukaan kotietsintä on suoritettu takavarikoitavan esineen löytämiseksi ja sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen

selvittämisessä. Rikoskomisario D:n selvityksestä käy ilmi, että tutkintaa suunniteltaessa on pidetty tärkeänä epäiltyjen yhtäaikaista kiinniottamista.

Rikoskomisario D:n ja rikosylikonstaapeli B:n selvityksissä on osin ristiriitaa. D:n mukaan hän oli ennen viikonloppua pidettyä palaverissa todennut, että mikäli epäiltyjen henkilöiden luona suoritetuissa kotietsinnöissä löytyy sellaisia seikkoja, että on perusteltua syytä jatkaa etsintää muualla, näin voidaan menetellä. B:n mukaan D antoi määräyksen kotietsinnän suorittamiseksi kerhon tiloissa rikoksesta epäillyn aseman, yhteyksien, entisyyden, poliisin tiedusteluhavaintojen ja epäillyn luona tehdyn kotietsinnän perusteella. Ottaen huomioon sen, mitä apulaispoliisipäällikkö G:n selvityksestä ilmenee, pidän ilmeisenä, että D ei ole tehnyt päätöstä kerhon tiloihin tehdystä kotietsinnästä, vaan sen ovat tehneet epäillyn raiskauksen tutkintaa suorittaneet ja edeltä vään kotietsintään osallistuneet poliisimiehet. Hankituista selvityksistä ei, kuten ei myöskään kanteluasiaan 1106/4/00 saaduista selvityksistä käy ilmi, kuka poliisimies on tehnyt päätöksen kerhon tiloihin tehdystä kotietsinnästä. Joka tapauksessa kenellä tahansa poliisimiehellä on pakkokeinolain 5 luvun 3 §:n viimeisen virkkeen nojalla oikeus toimittaa kotietsintä silloin, kun asia ei siedä viivytystä. Korostettava on, että tällöinkin vaaditaan pakkokeinolain 5 luvun mukaisten edellytysten olemassaoloa.

Joka tapauksessa ymmärrän asian niin, että asiaa tutkineet poliisimiehet ovat pitäneet pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaisina erittäin pätevinä perusteina epäillyn asemaa, yhteyksiä, entisyyttä, poliisin tiedusteluhavaintoja ja edeltävässä kotietsinnässä tehtyjä havaintoja. Asian 1106/4/00 ratkaisusta ilmenee lisäksi, että poliisin havaintojen mukaan epäillyn auto on ollut pysäköitynä kerhon pihalla.

"Erittäin pätevät perusteet" on jossain määrin tulkinnanvarainen ilmaus ja jättää lainkäyttäjälle harkintavaltaa. Sen voidaan katsoa merkitsevän sitä, että esitutkinnassa on jo kertynyt sellaista varsin todistusvoimaista näyttöä, josta on perusteltua päätellä, että kotietsinnässä löytyy takavarikoitava esine tai saadaan muutoin selvitystä rikokseen.

Pakkokeinolaissa käytetyssä todennäköisyysporrastuksessa "erittäin pätevät perusteet" kuuluu suurinta todennäköisyyttä vaativiin pakkokeinon käytön edellytyksiin. Esimerkiksi pakkokeinolain 4 luvun 1 §:ssä takavarikon edellytykseksi säädetty "syytä olettaa" tai pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n 1 momentissa vangitsemisen edellytykseksi säädetty "todennäköiset syyt" eivät vaadi niin todistusvoimaista selvitystä jonkin tosiseikan olemassaolosta kuin tässä käsiteltävässä tapauksessa vaadittu "erittäin pätevät perusteet".

Pidän jossain määrin ongelmallisena sitä, että oikeusasiamiehelle osoitetussa rikosylikonstaapeli B:n selvityksessä ei ole tarkemmin yksilöity, mitä tarkoitetaan epäillyn asemalla, yhteyksillä ja entisyydellä tässä tapauksessa ja miksi niiden perusteella olisi olemassa "erittäin pätevät perusteet" suorittaa kotietsintä muualla kuin epäillyn luona. B ei ole enää puhelinkuulemisessaan 17.3.2003 muistanut, mitä hän on edellä mainituilla seikoilla tarkoittanut.

Se, että tässä yksittäisessä tapauksessa kotietsinnällä kerhon tiloihin ei löytynyt mitään tutkittuun rikosasiaan vaikuttavaa, ei sinänsä ole osoitus siitä, että kotietsinnän edellytyksiä olisi ennen toimenpidettä arvioitu väärin tai ylitetty harkintavaltaa. Minulle ilmoitettujen varsin yksilöimättömien perusteiden ja muun saadun selvityksen perusteella katson kuitenkin, ettei kyseessä olevan kotietsinnän yhteydessä ole ollut olemassa pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 2 momentin vaatimia erittäin päteviä perusteita takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muun selvityksen saamiseksi rikokseen.

Poliisin toiminnan moitittavuutta arvioidessani olen kuitenkin ottanut huomioon ensinnäkin sen, että kotietsinnän edellytysten täyttymistä arvioitaessa on yhtenä asiaan vaikuttavana tekijänä otettava huomioon käsitykseni mukaan myös se, missä määrin aiottu toimenpide loukkaa yksilön oikeusturvaa. Voidaan pitää selvänä, että yhdistyksen toimitiloissa suoritettu kotietsintä loukkaa yksilön oikeusturvaa vähäisemmin kuin yksityisasunnossa suoritettu kotietsintä.

Toiseksi kantelunalaista asiaa harkittaessa on otettava huomioon tutkittavan rikoksen vakavuus. Vaikka pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n mukaan kotietsinnän oikeuttavaksi rikokseksi katsotaan sellainen rikos, jonka ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta, on konkreettisesti tutkintatilanteessa pakkokeinon hyväksyttävyyttä arviotaessa otettava mielestäni huomioon myös se, mitä rikosta tutkitaan. Tätä ilmentää pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:n säännös suhteellisuusperiaatteesta. Sen mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Kantelunala isessa tapauksessa kotietsintä on liittynyt mm. epäillyn törkeän raiskauksen tutkintaan. Törkeä raiskaus on varsin vakava rikos, jonka tutkinnan yhteydessä voidaan suhteellisuusperiaate huomioiden sallia voimakkaastikin tutkinnan kohteen oikeuksia loukkaavan pakkokeinon käyttö. Tässäkin on kuitenkin korostettava, että joka tapauksessa pakkokeinon käytölle on oltava lain mukaiset edellytykset.

Vielä on todettava, että poliisin on useinkin suoritettava arviot pakkokeinojen edellytyksistä kiireellisesti ja varsin vähäisillä tiedoilla vaka vankin rikoksen tutkinnan yhteydessä ja että pakkokeinolaissa säädetty edellytykset ovat varsin tulkinnanvaraisia.

Vaikka olen todennut, ettei mielestäni kotietsinnälle ole ollut lain mukaisia edellytyksiä, niin edellä kerrotut seikat huomioon ottaen pidän riittävänä, että saatan käsitykseni pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 2 momentin tulkinnasta Hämeenlinnan kihlakunnan poliisilaitoksen tietoon vastaisen varalle.

3.2.3

Kotietsintämääräys

Pakkokeinolain 5 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan kotietsintää aloitettaessa on kirjallinen etsintämääräys esitettävä paikalla olevalle 4 §:n 2 momentissa tarkoitetulle henkilölle. Jollei kirjallista määräystä ole, etsinnän tarkoitus on suullisesti esitettävä.

Kuten säännöksestä ilmenee, kirjallinen kotietsintämääräys ei ole ehdoton edellytys kotietsinnän toimittamiselle, joskin pääsääntö. Tilanteissa, joissa poliisimies suorittaa pakkokeinolain 5 luvun 3 §:n viimeisen virkkeen mukaista kotietsintää määräyksettä, kun asia ei siedä viivytystä, kirjallista määräystä ei voi ollakaan olemassa. Ottaen huomioon sen, että tarve kerhoon kohdistuvaan kotietsintään tuli vasta sitä edeltäneen törkeästä raiskauksesta epäillyn kotiin tehdyn kotietsinnän yhteydessä, jossa tehtyjen löydösten perusteella tätä henkilöä epäiltiin myös ampuma-aserikoksesta, en katso poliisin menetelleen asiassa lainvastaisesti tai ylittäneen harkintavaltaansa.

Kantelijalle oli kotietsinnän aikana ilmoitettu kotietsinnän perustuneen apulaispoliisipäällikkö G:n suulliseen määräykseen. Asiasta laaditussa kotietsintäpöytäkirjassa on määräyksen antajaksi merkitty rikoskomisario D.

Asiassa saadun selvityksen mukaan D piti palaverin kotietsintää edeltävänä torstaina tai perjantaina. Palaverissa suunniteltiin viikon loppuna tapahtuvaa kotietsintää. Tässä palaverissa D oli todennut, että mikäli suunnitelluissa kotietsinnoissa ilmenee seikkoja, joiden perusteella on perusteltu syy tehdä kotietsintöjä muuallakin, poliisimiehet voivat näin menetellä.

Ennen tehtyjä kotietsintöjä sitä suorittaneet poliisimiehet olivat pitäneet neuvottelun. Päälystöpäivystäjänä viikonloppuna ollut apulaispoliisipäällikkö G oli osallistunut tähän neuvotteluun. G:n mukaan neuvottelussa ei tehty mitään uusia päätöksiä.

On mahdollista, että kotietsinnän suorittaneet poliisimiehet ovat jääneet siihen käsitykseen, että kotietsinnät ovat apulaispoliisipäällikkö G:n määräämiä ja virheellinen suullinen ilmoitus perustuu tähän.

En katso saamani selvityksen valossa B:n menetelleen lainvastaisesti tai muutoinkaan siten, että se antaisi minulle aiheen toimenpiteisiin. Asiaa harkittaessa on otettava huomioon myös se, että poliisimies voi suorittaa kotietsinnän määräyksettäkin, jos asia ei siedä viivytystä.

3.2.4

Läsnäolo kotietsinnässä

Pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan sille, jonka luona kotietsintä pidetään, tai hänen poissa ollessaan jollekin hänen talonväkeensä kuuluvalla paikalla olevalle on annettava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja, jollei se viivytä toimitusta. Jollei kukaan mainituista eikä heidän kutsumansa todistaja ole ollut toimituksessa läsnä, on etsinnästä viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona se on toimitettu. Kantelun mukaan kahdelta kerhon jäseneltä on estetty pääsy kerhon tiloihin kotietsinnän aikana.

Selvityksessään vanhempi konstaapeli E kertoo, ettei H, jonka kanssa hän keskusteli, pyytänyt missään vaiheessa päästä sisälle tiloihin. Katson, ettei asiassa ole tältä osin riittävää selvitystä siitä, että E olisi estänyt jonkun sisäänpääsyn tiloihin.

Rikosylikonstaapeli B kertoo selvityksissään, että kotietsintä paikalle mentäessä pihalla tai sisätiloissa ei ollut henkilöitä, vaikka poliisi oli aluksi olettanut sisällä olevan henkilöitä. Etsinnän aikana pihalle tuli joitain henkilöitä, joita puhuttamalla poliisi sai selville tilojen vastuuhenkilön, joka B:n muistaman mukaan oli I-niminen henkilö. B:n mukaan I:lle ilmoitettiin kotietsinnästä. I kiistää kantelijalle antamassaan kirjallisessa selvityksessä, että häneen olisi yhteydessä asian vuoksi. B:n mukaan poliisi esti ulkopuolisten läsnäolon paikassa pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentin nojalla.

Puhelimitse 17.3.2003 antamassaan selvityksessä B kertoo, ettei itse ollut yhteydessä I:hin eikä tiedä, kuka I:n nimen toi kotietsinnän yhteydessä esille. B:n mukaan joku nimesi I:n kerhotilojen hoitajaksi ja häneen oltiin yhteydessä, jonka jälkeen I tulikin paikalle. Puhelinselvityksessä 17.3.2003 B kertoo A:n olleen paikalla ja pitävän mahdollisena, että A olisi ilmoittanut olevansa kerhon puheenjohtaja.

Pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n sanamuodosta voidaan päätellä, että kotietsintäpaikalla ei tarvitse sallia kuin lainkohdassa mainittujen henkilöiden läsnäolo. Toisaalta viivytyks, jonka lainkohdassa mainittujen henkilöiden paikalle saaminen aiheuttaisi, on lain mukaan ainut hyväksyttävä peruste suorittaa kotietsintä ilman pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentissa mainittuja henkilöitä. On jossain määrin tulkinnanvaraista, kuka tässä tapauksessa - kotietsinnän kohdistuessa rekisteröidyn yhdistyksen toimitiloihin - on "se, jonka luona kotietsintä pidetään" ja mitä tahoa tässä tapauksessa olisi pidettävä "hänen talonväkeensä kuulu vana".

Yhdistyslain 35 §:n 1 momentin mukaan yhdistyksen hallitus edustaa yhdistystä. Yhdistyslain 35 §:n 2 momentin mukaan hallituksella on oltava puheenjohtaja. Yhdistyksen nimenkirjoitusoikeus on yhdistyslain 36 §:n 1 momentin mukaan hallituksen puheenjohtajalla. Voitaneen perustellusti lähteä siitä, että pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentin tarkoittama "se, jonka luona kotietsintä pidetään" ja jolle mainitun lain kohdan mukaan on annettava tilaisuus olla saapuvilla etsinnässä, jollei se viivyttä toimitusta, olisi ainakin ensisijaisesti yhdistyksen hallituksen puheenjohtaja. Tulkinnanvaraista on, kuka olisi "hänen talonväkeensä kuuluva"; olisiko se esimerkiksi hallituksen muu jäsen vai kuka tahansa yhdistyksen jäsen.

Kantelukirjoituksen mukaan yhdistyksen hallituksen puheenjohtaja A oli tultuaan paikalle ilmoittanut B:lle olevansa puheenjohtaja. B oli tästä huolimatta estänyt hänen pääsynsä tiloihin. B kertoo selvityksissään, ettei muista kesku stelujen sisältöä, mutta pitää mahdollisena, että A olisi ilmoittanut asemansa kerhossa.

Tapahtumien kulusta kotietsinnästä ilmoittamisen osalta on ristiriitais ta tietoa. Kantelun mukaan A oli kotietsinnän ollessa käynnissä ilmoittanut B:lle olevansa yhdistyksen puheenjohtaja, mutta häntä ei ollut päästetty sisälle. B on selvityksessään kertonut poliisin saaneen tiedon, jonka mukaan I olisi tilojen vastuuhenkilö ja tälle olisi ilmoitettu kotietsinnästä ja muiden pääsy tiloihin estettiin. B:n mukaan I:kin tuli myöhemmin paikalla, mutta selvityksistä saatavan käsityksen perusteella häntäkään ei ole päästetty sisälle. Kantelijan toimittamassa I:n allekirjoittamassa lausunnossa I kiistää, että häneen olisi oltu missään yhteydessä asian johdosta.

Kuten edellä kerrotusta ilmenee, käytettävissäni oleva selvitys on osin ristiriitaista. Mitä kotietsinnän ilmoittamisessa on tarkalleen tapahtunut, jää tässä varmuudella selvittämättä. Selvittämättä on jäänyt, kuka poliisimies on kotietsinnän kestäessä päättänyt sen, että kotietsintä suoritetaan kenenkään läsnä olematta.

Pakkokeinolain säätämisen yhteydessä eduskunnan lakivaliokunta totesi mietinnössään (LaVM 9/1986) pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentin asettavan kotietsinnästä poissaolijan huomattavasi huonompaan asemaan kuin paikalla olevan. Tästä ja lain sanamuodosta itsestään voidaan päätellä laissa tarkoitetuksi pääsäännöksi, että kotietsinnässä olisi paikalla joku pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentissa mainittu henkilö.

Kun B:kin kertoo pitävänsä mahdollisena, että A on ilmoittanut olevansa kerhon puheenjohtaja ja kun toisaalta B:n mukaan I, jota poliisi piti tilojen vastuuhenkilönä, tuli paikalle, ei poliisilla ole ollut perustetta olla päästämättä jompaakumpaa mainittua henkilöä sisälle kerhon tiloihin kotietsinnän ajaksi. Saadun selvityksen perusteella heidän sisään päästämisen ei olisi viivyttänyt toimitusta.

Olen edellä todennut, että käsitykseni mukaan paikalla olleen kerhon edustajan olisi pitänyt sallia olla läsnä kotietsinnässä ja kun näin ei ole toimittu, on menetely lainvasta isesti.

Menettelyn moitittavuutta arvioidessani olen lieventävänä seikkana kuitenkin ottanut huomioon tulkinnanvaraisuuden siinä, ketä henkilöä tässä tapauksessa on pidettävä henkilönä, jonka luona kotietsintä pidetään. Lisäksi on otettava huomioon, että mahdollisuutta tarkistaa yhdistyksen puheenjohtaja esimerkiksi yhdistysrekisteristä ei ilmeisesti ole ollut mm. sen vuoksi, että on ollut sunnuntai.

Edellä kerrotuilla perusteilla pidän riittävänä, että saatan käsitykseni lain oikeasta tulkinnasta Hämeenlinnan kihlakunnan poliisilaitoksen tietoon.

3.2.5

Kotietsinnän toimitusmies

Kantelija kertoo tiedustelleensa tiloista ulos tulleilta siviiliasuisilta poliiseilta "kuka on tutkintaa johtava poliisi" ja hänelle osoitettiin rikosylikonstaapeli B:tä. Kantelijan mukaan kotietsintäpöytäkirjassa tutkintaa johtaneeksi poliisiksi ilmoitetaan kuitenkin ylikonstaapeli C.

Kantelun liitteenä olevassa kotietsintäpöytäkirjassa on C ilmoitettu kotietsinnän suorittajaksi eikä tutkinnanjohtajaksi.

Kantelusta eikä selvityksestä pysty yksilöimään, kuka poliisi olisi ilmoittanut B:n tutkinnan johtajaksi. Myös se, mitä kantelussa tältä osin tarkoitetaan, jää tulkinnanvaraiseksi, kun kantelussa väitetään, että C on pöytäkirjassa merkitty tutkinnanjohtajaksi.

Totean kantelun olevan tältä osin siinä määrin tulkinnanvarainen ja yksilöimätön, etten voi tutkia kantelua tältä osin.

3.2.6

Voimakeinojen käyttö kotietsinnässä

Kantelussa arvostellaan sitä, että poliisit eivät ole yrittäneet tavoittaa kerhon tilojen avaimenhaltijaa ennen oven rikkomista.

Pakkokeinolain 5 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan huone tai säilytyspaikka saadaan avata voimakeinoja käyttäen, jos se on tarpeellista. Saman pykälän 2 momentissa määrätään kotietsintä toimitettavaksi siten, että siitä ei aiheudu haittaa tai vahinkoa enempää kuin on välttämätöntä. Mainitun vähimmän haitan periaatteen mukaan voimakeinojen, esim. murtautuminen, käyttäminen on viimeinen sallittu keino kun on käynyt selväksi, ettei tiloihin päästä muutoin. Jotta voimakeinojen käyttö olisi hyväksyttävää, on sen oltava asian kiireellisyys ja tarpeellisuus huomioiden välttämätöntä. Toisaalta asiaa arvioitaessa tässä yksittäisessä tapauksessa on huomioitava, että kohteena ei ole ollut asuttu koti, johon kohdistuvaan kotietsintään voidaan asettaa suurempia vaatimuksia hienotunteisuuden ja tahdikkuuden osalta kuin jos kotietsintä kohdistuu esimerkiksi kerhon toimitaloihin.

Saadun selvityksen mukaan poliisi ei ennen oven voimakeinoin avaa mista yrittänyt tavoittaa ketään, jolla olisi avain tiloihin. B:n selvityksen mukaan tiloja oli ennen etsinnän suorittamista tarkkailtu ja pidettiin todennäköisenä, että tiloissa oleskeli henkilöitä. Selvityksen mukaan

tiloissa ja sen ympäristössä havaittiin liikettä. Kun ovikellon soittoon ja koputuksiin ei vastattu, poliisit mursivat oven.

Kun poliisilla on selvityksen perusteella ollut aihetta epäillä sisällä olevan henkilöitä, jotka eivät ole tulleet avaamaan ovea ovikellon soitosta ja koputuksista huolimatta, en pidä oven avaamista voimakkeasti vähemmän haitan periaatteen rikkomisena. Katson, että poliisilla ei myöskään ollessaan siinä käsityksessä, että sisällä on henkilöitä, ole ollut asian kiireellisyys huomioiden syytä tavoitella avaimen haltijaa.

Pakkokeinolain 5 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan kotietsintä on toimitettava siten, että siitä ei aiheudu haittaa tai vahinkoa enempää kuin on välttämätöntä. Saadun selvityksen perustella Hämeenlinnan kihlakunnan poliisilaitos on korvannut voimakeinojen käytöstä aiheutuneet vahingot, joten tältä osin minulla ei ole aihetta toimenpiteisiin.

3.2.7

Pöytäkirja kotietsinnästä

Kantelija kertoo pyytäneensä kotietsintälupaa B:ltä 13.9.1999. Useiden pyyntöjen jälkeen kerhon edustajalle toimitettiin pöytäkirja kotietsinnästä.

Kuten edellä kohdassa 3.2.3 olen todennut, kotietsintä voidaan toimittaa ilman kirjallista määräystä - tällöin ei kirjallista määräystä myöskään tehdä jälkeinpäin.

Pakkokeinolain 5 luvun 7 §:n mukaan kotietsinnästä on pyynnöstä toimitettava todistus sille, jonka luona etsintä on pidetty. Pöytäkirja on toimitettu kerhon edustajalle 22.12.1999.

Puhelinselvityksessään 27.3.2003 rikoskomisario D on todennut, että viime kädessä hänellä on ollut vastuu kotietsintäpöytäkirjan toimittamisesta.

Pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentissa säädetyn saapuvilla olo-oikeuden tarkoituksena on käsitykseni mukaan mm. varmistaa se, että se jonka luona kotietsintä on toimitettu, saa asiasta kaikissa oloissa tiedon kotietsinnästä ja siitä, mitä sen yhteydessä on tehty. Samassa momentissa on lisäksi säädetty, että jollei kukaan lainkohdassa mainituista eikä heidän kutsumansa todistaja ole ollut toimituksessa läsnä, on etsinnästä viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona se on toimitettu.

Kun saapuvilla ei ole ollut ketään mainitussa lainkohdassa tarkoitettua henkilöä, tarkka tieto kotietsinnän kulusta ja sen yhteydessä suoritetuista toimenpiteistä sille, jonka luona etsintä on pidetty, välittyy kotietsintäpöytäkirjasta. Kun tässä tapauksessa kotietsinnässä ei ole ollut läsnä kerhon edustajaa, on pöytäkirjan viivytyksettömään toimittamiseen ollut erityinen peruste. Kerhon edustaja tosin on tiennyt, että kotietsintä pidetään, mutta sen kulku ja siinä tehdyt mahdolliset toimenpiteet eivät ole hänelle selvinneet. Mielestäni tällaisessa tilanteessa kotietsintäpöytäkirja olisi tullut toimittaa viipymättä. Kun pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentin mukainen läsnäolo-oikeus ei ole harkinnanvarainen suhteessa tutkinnallisiin seikoihin, ei kotietsintäpöytäkirjan toimittamisen viivyttämistäkään nähdäkseni voida perustella tutkinnallisilla seikoilla.

Vaikka asiasta ei ole erikseen säädetty pakkokeinolaissa, asian luonteen vuoksi kotietsintäpöytäkirja on käsitykseni mukaan laadittava viipymättä toimituksen jälkeen ja jos

sitä pyydetään, se on välittömästi toimitettava, vaikka asiasta olisi jo pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentin mukaisesti ilmoitettu kotietsinnän kohteelle.

Edellä kerrotuilla perusteilla katson rikoskomisario D:n menetelleen virheellisesti siinä, ettei hän ole valvonut sitä, että kotietsintäpöytäkirja toimitetaan viipymättä, kun sitä on asianomaisen kerhon puolesta pyydetty.

Menettelyn moitittavuutta arvioidessani olen kuitenkin ottanut huomioon tilanteen tulkinnanvaraisuuden ja pidän riittävänä, että saatan kä sitykseni lain tulkinnasta hänen tietoonsa.

Mitä sitten tulee kantelussa todettuihin ristiriitoihin pöytäkirjassa ja ko tietsinnän yhteydessä tehtyihin ja ilmoitettuihin seikkoihin totean seuraavaa.

Pöytäkirjassa tutkituksi rikokseksi ilmoitetaan törkeä raiskaus, vaikka poliisin selvityksissään kertoman mukaan epäilty rikos ja kotietsinnän peruste oli sekä törkeä raiskaus että ampuma-aserikos.

Pöytäkirjassa toimitus on merkitty alkaneeksi klo 11.40. Kuitenkin kanteluasian 1106/4/00 asiakirjoista ilmenee, että kerhon tiloihin kohdistunutta kotietsintää edeltävä, rikoksesta epäillyn henkilön kotiin kohdistunut kotietsintä on alkanut näihin aikoihin. Ottaen huomioon, että annettujen selvitysten mukaan tarve kerhon tiloihin kohdistuneeseen kotietsintään tuli vasta tätä edeltäneessä kotietsinnässä pidän selvitettyinä, että nyt kysymyksessä oleva kotietsintä on alkanut kantelussa väitetyin tavoin n. klo 15.40.

Näiltä osin totean pitäväni asian luonteen vuoksi selvänä, että kotietsintäpöytäkirjan merkintöjen tulisi vastata asioiden todellista kulkua. Laadittu pöytäkirja ei vastaa sitä tarkkuutta, mitä viranomaistoiminnalta voidaan edellyttää. Pöytäkirjan merkintöjen oikeellisuus on tärkeää mm. kotietsinnän kohteen oikeusturvan kannalta. Jotta pystytään jälkikäteen luotettavasti selvittämään esimerkiksi pakkokeinon edellytyksiä, on tärkeää, että merkinnät ovat oikeita.

Tässä tapauksessa havaituilla virheillä ei ole jälkikäteen arvioiden merkitystä asiakokonaisuuden tai pakkokeinojen edellytysten olemassa olon arvio innissa. Kiinnitän kuitenkin yleisellä tasolla Hämeenlinnan kihlakunnan poliisilaitoksen huomiota siihen, että pakkokeinoista laa dittaviin pöytäkirjoihin on tarkasti ja täsmällisesti merkitävä kaikki pak kokeinoa koskevat tiedot.

Kantelun mukaan kotie tsinnästä laaditussa pöytäkirjassa ei ole mainittu kaikkia siihen osallistuneita poliiseja. Rikosylikonstaapeli B:n mukaan kadulla ja kerhon pihalla oli muutamia poliiseja toimenpiteen turvaamiseksi; nämä poliisit eivät osallistuneet kotietsintään. Pidän selvitystä hyväksyttävänä. Minulla ei ole aihetta puuttua siihen, ettei pöytäkirjassa ole kantelussa ilmoitetuin tavoin kaikki paikalla olleita poliisimiehiä.

4

Toimenpiteet

Saatan edellä kohdassa 3.2.1 lausumani käsityksen poliisimiehen esitäytymisestä vanhempi konstaapeli E:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Saatan kohdassa 3.2.2 lausumani käsityksen virheellisestä kotietsinnän edellytysten tulkinnasta ja kohdassa 3.2.4 lausumani käsityksen virheellisyydestä kotietsinnän saapuvilla olemisen estämisessä Hämeenlinnan kihlakunnan poliisilaitoksen tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän poliisilaitokselle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Saatan käsitykseni kohdassa 3.2.7 toteamastani virheellisestä menettelystä kotietsintäpöytäkirjan toimittamisen viivästymisessä rikoskomisario D:n tietoon. Samalla kiinnitän Hämeenlinnan kihlakunnan poliisilaitoksen huomiota vastaisen varalle täsmällisyyteen ja tarkkuuteen pakkokeinoasioista tehtävissä pöytäkirjoissa. Mainituissa tarkoituksissa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni D:lle ja poliisilaitokselle.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aihetta.

Kantelun liitteet palautetaan ohessa.